

Žaneta Dvořáková (Praha)

MIZENÍ PŘÍJMENÍ A JEJICH VARIANT (SONDA DO PŘÍJMENÍ ZAČÍNAJÍCÍCH PÍSMENEM K)

THE DISAPPEARANCE OF SURNAMES AND THEIR VARIANTS (A CASE STUDY OF SURNAMES BEGINNING WITH THE LETTER K)

The study compares the surnames from the Tax Lists from Bohemia (1654) and Moravia and Silesia (1669–1679) with those from the current surname list (2017), with the aim to map the changes of the onymic system. A special attention is paid to changes in the names beginning with the letter K, with a particular focus on surnames which have already become extinct or they are about to disappear soon. The reasons for the disappearance of surnames are primarily biological (no sons in the family). However, some family names have been changed over the years, and another reason is the migration, which has had an impact on the onymic system as well. The system of Czech surnames underwent great changes as a result of the Second World War, when some Jewish surnames disappeared and the surnames of the expelled German inhabitants were lost. The article also poses a question which surnames can actually be considered to be Czech.

Key words

onomastics; surnames; family names; disappearance; Tax Lists; Bohemia; Moravia; Silesia

Klíčová slova

onomastika; příjmení; mizení; Berní rula; Lánový rejstřík; Čechy; Morava; Slezsko

F. Galton uveřejnil roku 1873 v *Educational Times* následující matematickou úlohu: „Velký národ, v němž je n mužů, každý s odlišným příjmením, kolonizuje novou oblast. V každé generaci nemá a_0 % mužů žádného potomka, a_1 % mužů má právě jednoho mužského potomka atd., až a_s % mužů má právě pět mužských potomků. Přitom se předpokládá, že po mužské linii se dědí příjmení. Má se nalézt podíl příjmení, která po r generacích vyhynou, a počet osob se stejným příjmením ve skupině m osob.“ S částečným řešením problému přišel H. W. Watson a spolu s Galtonem pak roku 1874 publikovali článek o stochastickém procesu větvení pro popis vymírání příjmení (tzv. Galtonův-Watsonův proces). Zcela pak byla úloha vyřešena až Steffensonem v roce 1930 (*Procesy větvení*, 2018).

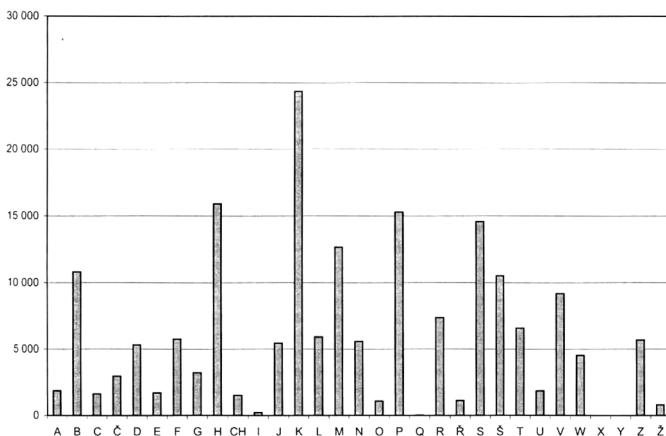
My se však nechceme věnovat teoretickému matematickému modelu, ale konkrétnímu materiálu. Pokusíme se odpovědět na otázku, v jaké míře dochází k vymírání a mizení starých příjmení na našem území. Ve světovém kontextu je úbytek příjmení markantní, jako příklad si můžeme uvést Čínu – ještě před sto lety údajně existovalo v Číně kolem 12 000 příjmení, v současnosti je jich tu registrováno pouze 3 100, přitom pět nejčastěji se vyskytujících čínských příjmení *Zhang*, *Wang*,

Li, Zhao a *Chen* jen v Číně nosí 350 milionů osob a v celé Šanghaji, kde žije 7,8 milionu obyvatel, se používá jen 408 příjmení (Rak – Matyáš – Řiha, 2008, s. 52). Podívejme se na to, jak vypadá situace u nás.

1. Výzkumný záměr

Ve svém příspěvku porovnáme příjmi z *Generálního rejstříku ke všem svazkům Berní ruly z roku 1654 doplněného o Soupis poddaných podle víry z roku 1651*¹ (Červený – Červená, 2003) a z *Generálního rejstříku k lánové vizitaci doplněného o soupis obyvatel královských měst* (Kotačka – Peterka – Sperát, 2015) s aktuální statistikou *Četnost příjmení* spravovanou Ministerstvem vnitra (2017).² Uvědomujeme si, že v polovině 17. století ještě nelze mluvit o příjmeních v dnešním smyslu, jejich dědičnost uzákonil až patent Josefa II. z roku 1786, tedy o téměř 130 let později, přesto se však jedná o období, kdy se naše dvoujmenná antroponymická soustava již zformovala a kdy se ustalovala (srov. Pleskalová, 2011, s. 110).

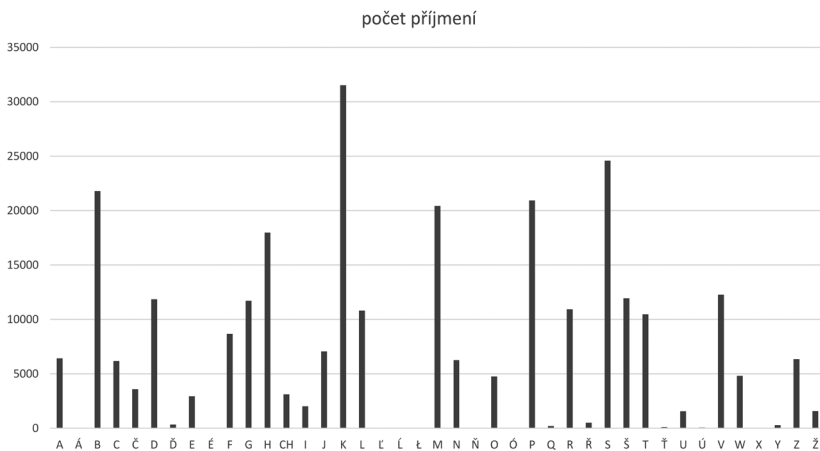
Za účelem porovnání jsme provedli sondu do písmene K, protože tímto písmenem začíná statisticky nejvyšší počet našich příjmení, a to jak historicky, tak i aktuálně (viz grafy 1 a 2). Další naší motivací bylo to, že od písmene K začínají i dvě v minulosti nejčastější česká příjmi *Kovář* a *Krejčí*.

Graf 1: Počet příjmi (včetně přechýlených podob a označení stavení podle majitele) dle počátečních písmen v Berni rule (zdroj: Červený – Červená, 2003, s. XXV)

¹ Srov. též sondy do křestních/rodných jmen ze Soupisu poddaných podle víry v porovnání se současnou oblibou jmen, které provedla E. Kačerová pro jihočeské panství Jana Kristiána z Eggenbergu (2005), pro Chrudimský kraj (2010) a Čáslavský kraj (2013).

² V textu dále pod zkratkami jako Berní rula (BR), Lánový rejstřík (LR) a Četnost příjmení (ČP).

Graf 2: Počet příjmení (včetně přechýlených podob) dle počátečních písmen v Četnosti příjmení (2017)

2. Prameny

2.1 Berní rula (BR) a Soupis poddaných podle víry

Berní rula z roku 1654 představuje spolu se Soupisem poddaných podle víry z roku 1651 do té doby neúplnější sčítání lidu na území Čech. Obsahuje soupis pozemků, poddanských usedlostí, z nichž se platila berně neboli daně, a poddaných.

V Generálním rejstříku, z nějž čerpáme, je celkem 183 319 záznamů. Od písmene K tu pak nacházíme 24 357 záznamů, z toho 2 589 vychází ze Soupisu poddaných podle víry, zbytek pak z BR (Červený – Červená, 2003, s. XVIII). Příjmi zde uvedená označují převážně muže. Ze seznamu jsme vyloučili příjmi ve formě „z + místní jméno“ (např. z *Koloděj*, z *Konechlumí*) a zůstalo nám 6 461 jedinečných příjmi začínajících na písmeno K a označujících 19 627 mužů. Jako samostatná příjmi/příjmení přitom chápeme všechny varianty hláskové i pravopisné (např. příjmi *Konrád* tu nacházíme i v podobách *Konrát*, *Konrádt*, *Konráth* a *Konrath*; příjmi *Kačer* bývalo zapisováno i jako *Katzer*, *Katscher* nebo *Katcher* atd.).

Ženská příjmi jsou v BR zachycena spíše ojediněle. Bývala tvořena převážně sufíxy *-ová*, *-(ov)ská* nebo *-ka* (např. *Kantorová*, *Kantorovská*, *Kantorka* < *Kantor*; *Krčmářová*, *Krčmářská*, *Krčmářka* < *Krčmář*), případně německým sufíxem *-in/-yn*, který se objevuje jak u příjmení německých (*Königová* i *Königin*), tak i českých (*Kubová* i *Kubyn*). Ojediněle se používá k tvoření i přípona *-ice* (např. *Kožešníkova* i *Kožešnice*). Spíše výjimečně je žena též označena přivlastňovacím genitivem

příjmení manžela (např. *Kulhavýho, Khunlara*), nebo je identifikována příslušností k celé rodině (např. *Kováčovic, Krátkých, Kršků*). Od jednoho příjmi mohlo tak být vytvořeno více přechýlených forem (např. *Karlova, Karlová, Karlovská, Karlovka < Karel*). V Generálním rejstříku se nachází 1 444 žen nosičích 922 příjmí začínajících na písmeno K. Někdy však není možné jednoznačně určit, jaká byla výchozí podoba příjmi, z něž byla utvořena přechýlená forma, např. *Kuřátková* se může vztahovat jak k příjmi *Kuřátko*, tak *Kuřátka*; *Kutková* může být odvozena od příjmi *Kutek* i *Kutka* apod.

Stejný problém nastává i u další skupiny pojmenování, tj. u názvů pustých gruntů, usedlostí a domů označovaných v BR jménem majitele (k tomu srov. např. Matěnová, 2003). Někdy nelze rozpoznat původní podobu, např. pustý grunt *Kyselovský*, dům *U Kyselů* i pusté statky *Kyselův* a *Kyselý* se mohou vztahovat k doloženým příjmím *Kysel*, *Kysela* i *Kyselo*, obdobně majitelem stavení s označením *Klečkovský* a *Klečkův* mohl být *Klečka* i *Kleček*. Jména usedlostí bývala převážně tvořena sufixy *-ovský* a *-ský* (např. *Koudelovský, Koudelský*), nebo byl vlastnický vztah vyjádřen jinak (např. *Koudelova* [usedlost], [usedlost] *Koudely*). U označení samostatných domů byla obvyklá vazba „u + příjmení rodiny“ (např. *U Koudelů*).

Přechýlená příjmi a příjmi zrekonstruovaná z označení stavení podle majitele jsme ze seznamu vyloučili, pokud se shodovala s příjmím označujícím muže, které jsme již na seznamu měli. Do seznamu jsme tedy zahrnuli pouze příjmi jedinečná, vyloučili jsme duplicitu. Tímto způsobem jsme získali celkem **7 375** jedinečných příjmí začínajících písmenem K doložených v roce 1651/1654 v Čechách.

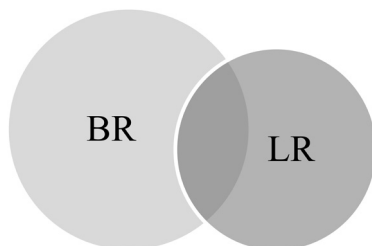
2.2 Lánový rejstřík (LR)

Lánový rejstřík, nazývaný někdy také druhá lánová vizitace,³ je nejstarší moravský katastr poddanských usedlostí a pozemků, z nichž se platila berně nebo kontribuce. Byl sestaven v letech 1669–1679, tedy nedlouho po tureckých vpádech na Moravu a krátce po třicet let trvajícím celoevropském válečném konfliktu (Kotačka – Peterka – Sperát, 2015, s. III).

Generální rejstřík k lánové vizitaci zachycuje 189 102 položek. Přistoupili jsme k nim stejně jako k dokladům z BR a vyexcerpovali jsme z nich **5 707** jedinečných příjmí začínajících písmenem K doložených v letech 1669–1679 na Moravě a ve Slezsku.

³ „První soupis (První lánová vizitace) byl nařízen moravskými stavy v roce 1655 a proběhl v letech 1656–1657. Brzy po dokončení byla vizitace napadena pro nepřesnost, a proto bylo v roce 1669 rozhodnuto o vytvoření podrobnějšího a přesnějšího soupisu Druhé lánové vizitace, která měla být revizí prvního mapování.“ (Kotačka – Peterka – Sperát, 2015, s. IV)

Pokud srovnáme takto získaná příjmy z území Čech s těmi z Moravy a Slezska, dospějeme k překvapivému zjištění, že se shodují pouze z 12,34 %. Shodných příjmení v BR a LR je pouze **1 437**. Po odstranění těchto duplicit pak získáváme celkový korpus **11 645** historických příjmy, která můžeme následně porovnat se současným soupisem.

Graf 3: Shodná příjmení začínající písmenem K v BR a v LR

Tento zdánlivě nízký počet shod je dán tím, že jako samostatná příjmy chápeme všechny varianty fonetické/hláskové (např. *Kamaryt* /BR/ – *Kamaryt* /LR/) i pravopisné (např. *Katarin* /BR/ – *Katarýn* /LR/; *Kirchhamer* /BR/ – *Kirchammer* /LR/; *Kartuš* /BR/ – *Kartusch* /LR/; *Krumej* /BR/ – *Krumej* /LR/ apod.), jak jsme již uvedli výše. Uvědomujeme si přitom, že grafická podoba jmen byla tehdy ještě značně rozkolísaná (viz dále). Mnohé tyto varianty příjmení se nám však dochovaly dodnes (např. *Karmasýn* /BR/ – *Karmasín* /LR/ – *Karmasýn* i *Karmasín* /ČP/).

BR i LR se díky lokalizaci příjmy do konkrétních obcí mohou stát východiskem pro areálový výzkum distribuce příjmy v minulosti i pro komparaci se současným stavem (k tomu Šístek, 2014; viz též Novotný – Cheshire, 2012; srov. Matušová, 2015, s. 31–38). Zkoumat bychom mohli i odlišný výskyt příjmení plynoucí z nářečních rozdílů, jak na úrovni hláskové (např. *Kohout* /BR/ – *Kohut*, *Kohút*, *Kohůt*, *Kohout* /LR/), morfologické (např. *Kašparův* /BR/ – *Kašparůj* /LR/; *Kytlice* /BR/ – *Kytlica* /LR/), tak lexikální (např. *Kulhavý*/*Kulhavej* se vyskytuje pouze v BR, nikoli v LR – srov. výskyt slovesa kulhat v ČJA 1, 1992, s. 58; naproti tomu příjmení *Koutný* hojně rozšířené v LR /152 výskytů/ má v BR jediný výskyt), to by však přesáhlo rámec této studie.

2.3 Četnost příjmení Ministerstva vnitra (ČP)

Na webových stránkách Ministerstva vnitra ČR (<https://www.mvcr.cz/clanek/cetnost-jmen-a-prijmeni.aspx>) bývaly k dispozici každý rok aktualizované přehledy četnosti výskytu rodných jmen a příjmení, a to jak podle územního členění, tak podle roku narození nositelů těchto jmen. Statistika četnosti obsahovala příjmení

pouze živých osob s platným pobytem v ČR bez ohledu na jejich státní občanství, zahrnovala tedy i údaje o cizích státních občanech podle centrální evidence obyvatel. Poslední údaje byly zveřejněny v lednu 2017 a byly platné pro rok 2016. Poté přestalo Ministerstvo vnitra tyto statistické souhry jmen a příjmení v ČR zveřejňovat, dokonce starší soubory ze svých stránek stáhlo s odůvodněním, že „Ministerstvo vnitra není oprávněno ke zveřejňování statistik / přehledů s charakterem statistik. Proto bylo zveřejňování těchto přehledů zrušeno.“ Domníváme se, že důvodem byla legislativa zavedená na základě směrnice o ochraně osobních údajů GDPR.

V posledním soupisu Četnost příjmení se pod písmenem K nachází 31 518 záznamů. Přechýlené a nepřechýlené podoby jsou v této evidenci vedeny samostatně, stejně tak má vlastní záznam kombinace dvou příjmení u některých vdaných žen (např. jen příjmení *Kučerová* se tu nachází v kombinaci se 69 dalšími příjmeními). Po vyloučení těchto kombinací a přechýlených podob (je-li v soupisu i forma nepřechýlená) nám zbylo **14 784** jedinečných příjmení začínajících písmenem K a doložených na území ČR v roce 2016.

3. Pravopis pramenů

Historické doklady s sebou přinášejí řadu problémů, které detailně shrnuli autoři rejstříku k LR, řečené však jistě platí i pro BR:

„Knihy lánové vizitace jsou psány německy dobovým pravopisem (například se zde vyskytuje *y* a nadbytečně je používáno ostré *ß*). Zápisy českých výrazů (zpravidla příjmí a jmen, popřípadě některých lokalit) jsou provedeny transliterací z češtiny do němčiny. Dlouho jsme zvažovali, jak se k tomuto problému postavit. Nakonec jsme zvolili opačný přístup přepisu, než který použili tehdejší písaři, tedy transliterací z němčiny do češtiny dle všech jejích zásad. Chtěli jsme jménům a příjmím vtisknout jejich původní podobu. Dále jsme se rozhodli, že ve vsích, městečkách a městech s německým obyvatelstvem (takzvané německé jazykové ostrůvky) budeme jména a příjmí nechávat v německé podobě.

Musíme připustit, že jsme netušili, jaká to přinese úskalí. Opomenuli bychom chybovost písařů (tou dobou poměrně velikou) a špatné zachycení písmen, nejtěžší bylo rekonstruovat správnou podobu příjmí. Na počátku jsme si totiž neuvědomili, že často písař netransliteroval česká slova správně (písaři byli zpravidla Němci, a češtině případně chorvatštině nerozuměli, a tudíž ji zkomolili, nebo diktující příjmí špatně vyslovil), ale že je transkriboval. Rovněž se transliterace liší svým pravopisem písař od písaře. Různě psali jedno jméno a příjmí nejen dva různí písaři, ale i jeden písař v rámci i jednoho zápisu dvou stejnojmenných gruntovníků. Někdy je například hláska ‚č‘ psána jako ‚cz‘, někdy jako ‚tsch‘, jindy zase jako ‚tz‘ a podobně (Koláček – Kolaczek, Kolatschek, Kolatzek). Běžná je záměna těchto písmen D=T, C=Z, G=J, K=G, V=B, B=P, V=F. Měkké ‚i‘ pak mnohdy slouží jako dnešní háček (Jež – Giezi). Další problém je

s „y“, které může mít více dnešních podob – i, y, j. Častou nepřesností pisarů, zvláště německých, bylo vkládání samohlásek mezi tvrdě české hlásky (zřejmě pro jejich lepší vyslovitelnost), například Vlk – Welk. Uvedli jsme zde jen ilustrativní výběr problémů.

Z uvedených důvodů a kvůli dalším úskalím se nám někdy pravděpodobně nepovedlo určit správnou podobu příjmi. Rekonstruovat například příjmi Krejčí zkomoleně psané jako Graýtzy pak byl téměř nadlidský výkon.⁴ Musíme připustit, že se mnohdy ani autoři publikace neshodli na jednotném názoru možného čtení zápisu, a pak bylo na garantovi dané knihy, ke které variantě se ve výsledku přikloní. Bylo-li příjmi opravdu nejasné, vyznačili jsme jej na konci otazníkem nebo jsme do závorky uvedli varianty možného čtení. Proto je potřeba při hledání osob v rejstříku mít trochu fantazie. Nebylo vždy možné se přiklonit jednoznačně k některé z možností čtení, neboť v současnosti existují dvě či více variant daného příjmení, dnes se třeba vyskytuje Kania, Kánia, Kaňa i Káňa, tehdy psáno vždy jako Kania. (...)

Dále jsme se setkali s tím, že některá česká příjmi byla přeložena do němčiny, např. Mlynář jako Müller, Provazník jako Seiler, Sláma jako Stroh a podobně. Rovněž jsme upozorovali, že někteří nově osedlí měli příjmi shodné s pojmenováním starých poustek, (...) nový majitel převzal příjmi takzvaně po chalupě.“

(Kotačka – Peterka – Sperát, 2015, s. V–VI)

S tímto vědomím tedy musíme k historickému materiálu přistupovat. Jak může potvrdit mnoho genealogů, dříve nebylo výjimkou ani to, že byla jedna a táž osoba zapsána pokaždé jinak (např. „Můj pradědeček F. Kück byl v matrikách a Schematismech zaměstnanců velkostatků psán čtyřikrát různě – Khik, Kyk, Kik a svým správným příjmením – dalo mi to docela zabrat.“ /z diskuse ve skupině Genealogie CZ + SK na Facebooku, 27. 8. 2018/). To s sebou přináší ryze praktické a metodologické problémy, jak potom takovou osobu v rodokmenu zapisovat (např. „A co mám dělat, když se při narození jmenoval Kheppl, u svatby Köppl, u prvního dítěte Köppel, u druhého Köpl atd. + v gruntovnici Kheppler, v Berní rule Kāpl a v SPPV z roku 1651 Göbl?“ /Genealogie CZ + SK, 26. 2. 2020/). My však nemáme možnost vidět příjmení konkrétních rodin z našeho korpusu v jejich následném vývoji, vycházíme proto pouze ze stavu zachyceného v BR a LR.

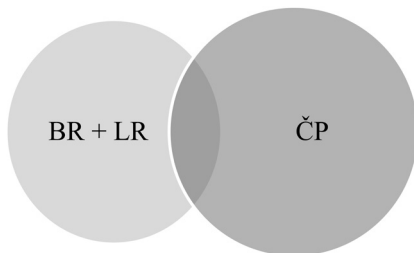
Ani soupis současných příjmení (ČP) však není bez problémů. Přestože se jedná o oficiální soupis Ministerstva vnitra, je nutno k němu přistupovat kriticky, neboť se tu nacházejí četné chyby, např. se stává, že se dvě jména u jedné osoby omylem slijí v jedno, a vznikne nám tak nesmyslný novotvar příjmení (např. *Krausvorlíčková* místo *Kraus Vorlíčková*, *Krutálopatková* místo *Krutá Lopatková* nebo např.

⁴ Srov. varianty příjmení *Krejčí*, které zaznamenal v německých zdrojích J. Beneš (1965, s. 111): „Krejči, Krejci, Krcjci, Krejčy, Krejcy, Krejici, Kreyci, Kreči, Kreci, Krecy, Krecie, Krejczy, Krejzci, Kreyczy, Kreyzci, Krejčzi, Kreczy, Kregezy, Kregesy, Krejschi, Kreitschi, Kreytschy, Kretschy, Greyschi, Gretschy, Kregtschy, Krijči, Kryci, Krujci.“

Krusebedřich místo *Bedřich Kruse* – což sice zdánlivě odpovídá způsobu tvoření některých složených příjmení typu *Malypetr*, ovšem domníváme se, že v tomto případě jde o chybný zápis. Místo *-ö-* je někdy chybně užito *-õ-* (*Köhler* a *Köhler*), místo *-ü-* pak *-ű-* (*Kühn* a *Kühn*) a takto zapsaná příjmení jsou pak zachycena jako jedinečné varianty, obdobný problém činí dvojice *-l-* a *-l'* (např. *Kulka* i *Kulka*). My se však domníváme, že se v těchto případech jedná čistě o různopis, nikoli o rozdílná příjmení. Výše zmíněné omyly pak přebírají i webové aplikace o příjmeních, jako je u nás portál *kdejsme.cz* nebo *prijmeni.cz*, v zahraničí např. *forebears.io* a další. My jsme je z našeho zkoumaného materiálu vyřadili a např. příjmení zapsaná jako *König* a *König* chápeme jako jedno.⁵

4. Srovnání historických a současných příjmení

Pokud srovnáme 11 645 příjmí začínajících na písmeno K z BR (1654) a LR (1669–1679) se 14 784 příjmeními v ČP (2017), nalezneme pouhých 3 100 shod.

Graf 4: Shoda příjmi/příjmení v BR (1654), LR (1669–1679) a v ČP (2017)

Tato data však musíme interpretovat velmi opatrně. Nelze tvrdit, že by 86,72 %⁶ původních příjmí dnes již zcela zmizelo. Musíme brát v úvahu to, že se celý onymický systém ještě dále vyvíjel a že se příjmi/příjmení proměňovala. Patentem císaře Josefa II. se sice uzákonila dědičná příjmení, ale podoba matričních zápisů byla ještě hodně dlouho dosti rozkolísaná. Lidé byli často negramotní a nevěděli, jak se jejich jméno píše, a jednotliví písaři mohli mít odlišný způsob zápisu. Záznamy měli na starosti úředníci, kteří mnohdy ani neuměli česky. Docházelo k častému komolení jmen, které bylo dáno neporozuměním jejich etymologii, pře-

⁵ Jiná je samozřejmě situace u maďarských příjmení, kde rozdíl mezi *-ö-* a *-õ-* existuje (srov. např. příjmení *Körösi*, *Körösi* a *Körösi* v ČP).

⁶ 3 100 shod z korpusu 23 329 příjmení (tj. 11 645 historických + 14 784 současných) představuje 13,28 %.

slechnutím nebo špatným čtením (srov. např. *Krejčovec* /BR/ – *Krejčoves* /ČP/), ale někdy i jejich umělým „zušlechtováním“ a snahou o vylepšení (Moldanová, 2010, s. 10). Pravopisným změnám v matričních záznamech měl zamezit výnos českého místodržitelství z května 1866, který vyhlásil za závaznou a neměnnou grafickou podobu příjmení zaznamenanou v dokladech, ale v praxi ještě k různým menším změnám a komolení docházelo i potom. Musíme tedy předpokládat, že u řady příjmí z BR a LR došlo postupem času k nejruznějším modifikacím, proto jejich současná forma neodpovídá zcela výchozímu stavu z roku 1654 (BR) či 1669–1679 (LR).

Jaké změny můžeme pozorovat?

- a) změna kvantity (např. *Kabr* /BR/ > *Kábr* /ČP/), někdy patrně vedoucí i ke vzniku variant příjmení (např. *Kaňák* /BR/ > *Kaňák* i *Kaňak* /ČP/);
- b) připojení/odsunutí koncovky (např. *Kander* /BR, LR/ > *Kander* i *Kandera* /ČP/; *Kaller*, *Kallera* /BR/ > *Kaller* /ČP/);
- c) změny v psaní souhláskových skupin (např. *Klosterman* /BR, LR/ > *Klostermann* /ČP/);
- d) poněkmení/počeštění pravopisu (např. *Kabiš* /BR/ > *Kabisch* /ČP/; naopak *Kartusch* /LR/ > *Kartuš* /ČP/);
- e) pospisovnění příjmení – zcela zmizela např. adjektivní příjmení zakončená na *-ej* (např. *Kulatej* /BR/ > *Kulatý* /ČP/);
- f) odstranění pravopisných chyb (např. *Kardinál* i *Kardynál* /BR/ > *Kardinál* /ČP/);
- g) morfologické obměny (např. *Kamarád* /BR/ > *Kamarád* i *Kamarádek* /ČP/; naopak *Kadášek* /BR/ > *Kadaš* a *Kadáš* /ČP/). V BR i LR se běžně nacházejí příjmení v podobě označující příslušnost k rodině, ovšem v současném seznamu ČP se nacházejí pouze v základním tvaru, který naopak není v BR či LR doložen (např. *Kadlíkovic* /BR/ – *Kadlík* /ČP/; *Kadaňků* /BR/ – *Kadaňka* /ČP/; *Kadařovský* /LR/ – *Kadař* /ČP/), opačná situace je výjimečná (např. *Koutenský* /BR/ – *Koutenských* /ČP/).⁷

Mějme též na paměti, že podoba historických příjmí je přiznaně novodobou rekonstrukcí (viz výše), čímž mohlo dojít ke zkreslení, neboť i v některých současných příjmeních se uchová starý pravopis (srov. např. *Kobylář* /LR/ – *Kobylarz* /ČP/; *Kardač* /LR/ – *Kardacz* /ČP/; *Kochanovský* /LR/ – *Kochanowski* /ČP/).

⁷ Vzhledem k tomu, že jsou příjmení tohoto typu pokládána za genderově neutrální, volí je v současnosti jako přechodné příjmení osoby procházející změnou pohlaví. Je tedy možné, že některá tato příjmení v ČP patří právě jim a byla za tímto účelem vytvořena z jiných podob (např. *Král* > *Králů*, *Kopecký* > *Kopeckých* apod.).

Zohlednit musíme i fakt, že se nám bohužel dochovalo jen asi 80 % z celkových záznamů původní BR. Knihy lánové vizitace deponované v Moravském zemském archivu v Brně se zachovaly všechny až na jedinou výjimku (Kotačka – Peterka – Sperát, 2015, s. III), ale zahrnují území Moravy a Slezska v jejich tehdejších hranicích, které se neshodují s dnešními. Je navíc zřejmé, že historické soupisy nezačtyly veškeré tehdejší obyvatelstvo.

4.1 Nejčastější příjmi/příjmení

Podívejme se na nejčastější příjmi/příjmení, která nalezneme v BR a ČP⁸ (srovnatelné údaje pro LR bohužel nejsou k dispozici):

Tabulka 1: Srovnání nejčastějších příjmi v Berní rule (Červený – Červená, 2003, s. XIX)⁹ a v Četnosti příjmení

Pořadí	Berní rula (1654)	Četnost příjmení (2017)
1.	Kovář	Novák
2.	Krejčí	Svoboda
3.	Novák	Novotný
4.	Novotný	Dvořák
5.	Švec	Černý
6.	Svoboda	Procházka
7.	Kolář	Kučera
8.	Tkadlec	Veselý
9.	Černý	Horák
10.	Dvořák	Krejčí
11.	Rychtář	Němec
12.	Kučera	Marek
13.	Jelínek	Pokorný
14.	Procházka	Pospíšil
15.	Pokorný	Hájek

V BR je nejpočetněji zastoupeno příjmi *Kovář*. To odpovídá i situaci v jiných evropských jazycích (viz obrázek 1; Knappová, 1985, s. 261).¹⁰ Na obrázku 2

⁸ Srov. též tabulku nejčastějších příjmi z BR ve srovnání s četností příjmení u J. Beneše (1937), P. Vašáka (1964) a M. Knappové (1990), kterou uvádí V. Červený (2001, s. 28).

⁹ Do statistiky byly zahrnuty i přechýlené podoby a v případě BR dokonce i další odvozeniny (např. k příjmení *Kovář* byli připočtení i nositelé příjmení *Kovářů* atd.).

¹⁰ Srov. též frekvenční mapy příjmení s významem ‚kovář‘ v Rakousku (e-onomastics.blogspot.com) nebo německé složeniny se základem Schmidt ‚kovář‘, které zveřejnilo Namenkundliches Zentrum der Universität Leipzig na své facebookové stránce (FB).

zachycuje M. Ciura nejčastější evropská příjmení odvozená z označení povolání, mezi nimi je „kovář“ zřetelně nejčastější. V současnosti se však u nás příjmení *Kovář* na žebříčku frekvence propadlo a není ani ve dvacíce nejčastějších. Stejný osud potkal i další častá příjmení motivovaná povoláním, jako je *Švec*, *Kolář*, *Tkadlec* a *Rychtář*, která jsme viděli v tabulce 1. Nelze přitom však dle našeho názoru souhlasit s tvrzením, že byla v BR přijímá odvozená od řemesel „zřejmě zapsána podle skutečné činnosti“ (Červený – Červená, 2003, s. X). To sice může platit u některých jednotlivců, ale v kolonce povolání je u většiny *Kovářů* zapsáno „sedlák“ či „chalupník“,¹¹ najdeme mezi nimi sice řadu kovářů, ale i soukeníky, krejčí, formany atd. Z toho je patrné, že *Kovář* již fungovalo jako sémanticky vyprázdněné proprium. Totéž platí i o druhém nejčastějším příjímí od K *Krejčí*, i mezi nositeli tohoto jména bychom našli krejčí, ale též podruhy, pekaře, kramáře i konšela.

Obrázek 1: Nejčastější současná příjmení v Evropě (zdroj: Map of the most common surnames in Europe, 2013)

¹¹ Což odpovídá tomu, že „pro výměru kontribuce byla zvolena základní jednotka, již byl tzv. 1 osedlý (sedlák), jehož obdovou byl ve městě soused; chalupník se počítal za 1/4 osedlého, zahradník za 1/8 osedlého (většinou podle výměry polí). Vrchnostenská (dominikální) půda nebyla do soupisu zahrnuta“ (Červený, 2001, s. 18). Osedlý většinou vlastnil celý lán půdy (60 korců). Zvláště byli zapisováni nově osedlí, kteří měli speciální režim daní (Červený, 2001, s. 19).

Obrázek 2: Nejčastější příjmení odvozená z označení povolání (zdroj: Európe vládné Kováč, 2015)

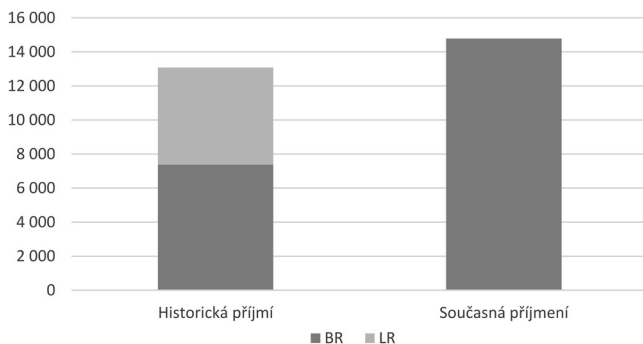
Nejčastější současná příjmení ukazuje tabulka 1 (viz výše). Nejčastější příjmení/příjmení od písmene K jsou uvedena v tabulce 2:

Tabulka 2: Srovnání nejčastějších příjmení/příjmení začínajících na písmeno K v BR, LR a ČP

Pořadí	Berní rula (1654)	Lánový rejstřík (1669–1679)	Četnost příjmení (2017)
1.	Kovář	Kovář	Kučera
2.	Krejčí	Krejčí	Krejčí
3.	Kolář	Kučera	Král
4.	Král	Klein	Kolář
5.	Krčmář	Kolář	Kříž
6.	Kučera	Konečný	Kovář
7.	Kraus	Král	Kratochvíl
8.	Kohout	Kraus	Kopecký
9.	Kříž	Koutný	Konečný
10.	Kočí	Kouřil	Kadlec
11.	Kašpar	Kunz	Kašpar
12.	Kavka	König	Kočí
13.	Kuchař	Kříž	Kraus
14.	Kopecký	Klement / Kopřiva / Krátký	Kubiček
15.	Kouba	Kratochvíle	Klíma

4.2 Poslední nositel příjmení

Řekli jsme již, že v BR z roku 1654 a v LR z let 1669–1679 máme doloženo 11 645 příjmí začínajících písmenem K. V aktuálním seznamu ČP (2017) nacházíme s tímto počátečním písmenem 14 784 příjmení.

Graf 5: Počet jedinečných příjmí/příjmení začínajících na písmeno K v BR, LR a ČP

Zdánlivě by se tedy mohlo zdát, že k žádnému velkému mizení příjmení nedochází a že se naopak repertoár příjmení rozšiřuje. Tato data je však třeba posuzovat v širším rámci historickém a společenském, abychom se nedopustili ukvapeného závěru stejně jako např. autor článku, který usoudil, že: „Data aktuální k roku 2017 ukazují počet žijících občanů ČR s konkrétním příjmením. Ukazují, že téměř třetina z unikátních příjmení, 86 868, má pouze jednoho vlastníka. Reálně tedy hrozí jejich ‚vyhynutí‘.“ (Zlatkovský, 2018). Nevzal přitom totiž vůbec v úvahu to, že v aktuálním seznamu ČP jsou zahrnuti i cizinci zde žijící a že většina těchto unikátních příjmení patří pravděpodobně právě jim.¹² Alespoň v analyzovaném korpusu příjmení začínajících na písmeno K je to patrné.¹³ Jedná se přitom o příjmení, jejichž nositel u nás sice žije jen jeden, ovšem v zemi jeho původu je toto příjmení běžné. Namátkou můžeme zmínit např. arménské *Kamalyan*, které používá v Arménii 1 630 obyvatel, mongolské *Khadbaatar* nosí 2 084 Mongolů atd. (forebears.io). V ČR se tedy sice jedná o příjmení raritní, ovšem vymření jim nehrozí.

Poněkud odlišná je ovšem situace u příjmení, která mají podle ČP posledního nositele a která zároveň nacházíme i v BR či LR, a považujeme je proto za příjmení u nás původní. Jedná se o příjmení z BR: *Kabina*, *Kaboněk*, *Kac*, *Kad'ák*, *Kadan*, *Kadeš*, *Kahapka*, *Kalb*, *Kall*, *Kämpfe*, *Kampl*, *Kannler*, *Kaňourek*, *Kapka*,

¹² ČP neobsahuje informace o národnosti nositelů příjmení.

¹³ Celkem 2 947 příjmení začínajících na písmeno K má podle ČP pouze jediného nositele, dalších 1 781 pouze dva.

Karkas, Karny, Karta, Kasel, Kassel (v BR jako *Kaßel*), *Kasser* (v BR jako *Kaßer*), *Katan, Kaudr, Kauffman, Kaulfersch, Kaus, Keiler, Kejr, Kellerman, Kelm, Ker, Kerker, Kermer, Kilger, Kilman, Kintzel, Klam, Klan, Klára, Klebel, Kleinman, Klejsar, Klekr, Klemper, Klengel, Kleperád, Klerer, Klikarů, Klimpel, Klosterman, Klouzar, Klügel, Knaut, Knespel, Knourek, Koczák, Kočič, Kohoutů, Kochanec, Kok, Komor, Konak, Korab, Kornická* (nepřechýlené *Kornický* už dnes nikdo nenosi), *Kotel, Kotin, Kotků, Kotník, Koto, Kotter, Koubal, Kouka, Kozovský, Krabat, Kraf, Kraholec, Kracher, Králl, Krčňák, Krec, Krehon, Krejs, Kreman, Kremmer, Kres, Kriesch, Kristel, Kroboš, Kröger, Krom, Kroner, Krotz, Kršňák, Krumpach, Křechký, Křenský, Kuber, Kuczer, Kundráth, Kunštar, Kveton.*

V LR jsou pak doložena tato příjmení, v současnosti s posledním nositelem: *Kadanský, Kaffan, Kaisser, Kakala, Kalka, Kaltenbruner, Kaluška, Kamenný, Kampa, Kapel, Kaube, Kell, Kervicer, Kettinger, Kiran, Kirbl, Kiselka, Kissling, Klampfer, Klaváč, Kleen, Klepar, Klobučník, Knábel, Knotků, Knur, Kolas, Kolben, Kopinský, Kopis, Kopyt, Kordovan, Kosmas, Kossman, Kostků, Kóš, Koucha, Krafft, Krajcer, Kratochvílů, Kratschmar, Kraupe, Krendl, Kreppel, Kretzler, Kriegner, Kripl, Krocker, Krön, Kryz, Křejský, Křepek, Kucner, Kučerů, Kudlů, Kucha, Kujavský, Kundler, Künl, Kunschak, Kuntner, Kupferschmidt, Kůrek, Kurs, Kurtaš, Kutera, Kütner, Kutz, Kutzner, Kvorka.*

U těchto jmen se lze oprávněně obávat o to, že mohou vymizet. Alespoň tedy u nás. Mnohá z nich jsou, jak vidíme, německého původu, a některá z nich jsou dodnes doložena v hojném počtu v Německu nebo Rakousku, popř. i jinde (např. příjmení *Kröger* dnes používá 31 313 obyvatel Německa, objevuje se i 1 189 výskytů ve Finsku /forebears.io/, ale u nás ho nosí jediný muž narozený v roce 1980; příjmení *Kleinman* je rozšířené v Izraeli a USA, celkem jej používá 7 447 osob, v ČR jediný muž narozený v roce 1954). U některých z nich je přirozeně možné, že se s příjímí v BR a LR shodují pouze formálně, bez bližších informací o rodině nelze vyloučit, že původní příjímí z historických pramenů již dříve zaniklo a že se v aktuální ČR nachází shodné příjmení cizince zde žijícího, i když jistou nápo vědou by mohl být ročník narození (např. *Kadan* je i rozšířené turecké příjmení /forebears.io/, jeho jediný nositel v ČR se narodil v ČR v roce 1966, jediná nositelka přechýlené podoby *Kadanová* je ročník 1936, z toho snad můžeme usuzovat, že se nejspíše jedná o původní české příjmení).

Kromě těchto příjmení, která se formálně zcela shodují v BR/LR a v ČR, nacházíme i několik jmen, která jsou uvedena v BR a LR, ale v ČR je nenalezneme ve stejném tvaru, ale v modifikaci, kterou pravděpodobně v průběhu vývoje prodělala, i tato příjmení dnes mají posledního nositele, a hrozí jim tak zánik. Došlo v nich k přidání koncovky (např. *Kavel* /BR/ > *Kavela* /ČP/; *Künn* /BR/ > *Künne* /ČP/), nebo naopak k jejímu odtržení (např. *Kasta* /BR/ > *Kast* /ČP/; *Khime* /BR/ > *Khim* /ČP/; *Kratta* /BR/ > *Kratt* /ČP/), k pospisovnění zakončení (např. *Koubeckej* /BR/ > *Koubecký* /ČP/) i k slootovným obměnám (*Kestránský* /BR/ > *Kestrán* /ČP/),

dále ke zkrácení vokálu (např. *Klinot* /BR/ > *Klinot* /ČP/; *Korábský* /BR/ > *Korabský* /ČP/), či k jeho prodloužení (např. *Koczán* /BR/ > *Koczán* /ČP/), u německých příjmení pak docházelo i k dalším změnám pravopisným (např. *Keilhoffer* /BR/ > *Keilhofer* /ČP/; *Krabe* /BR/ > *Krabbe* /ČP/; *Kyzwetter* /BR/ > *Kyzwettir* /ČP/).

Z dalších českých příjmení, která mají posledního nositele, ale která nejsou zachycena v BR, ani LR, můžeme jmenovat pro zajímavost příjmení *Kosinoha*, *Košátko*, *Křivík*, *Kukuřička*, *Kumšt*, *Kůrovec*, *Květen*, *Květový* a další.

5. Zánik příjmení

Jaké jsou příčiny zániku příjmení? Jak napsal J. Beneš: „O udržení příjmení rozhodují nyní hlavně příčiny biologické. Nejřidších příjmení ubývá, vymírají rody,¹⁴ ošklivá, zostuzená a nepohodlná jména se odkládají se svolením zemského úřadu (podle dvorského dekretu z r. 1826). Naproti tomu mnohá příjmení nabývají vrchu. Nositelů jednoho příjmení mohlo býti mnoho hned od počátku, nebo se rozmnožili rychlým růstem rodů po ustálení jmen. Stává se, že se v některém městečku nebo vsi od dob Josefových některý rod silně rozrůstá, proto velká část obyvatelstva jsou jmenovci.“ (Beneš, 1944, s. 147–148)

Dalším faktorem, který J. Beneš nezmiňuje, je migrace obyvatelstva. Náš onymický systém je ovlivňován příchodem cizinců, kteří se u nás usazují. Zatímco v BR a LR převažovala příjmení česká a německá, v současném soupisu obyvatelstva najdeme řadu jmen původem ruských (např. *Kuprijanov*, *Kurandin*), ukrajinských (např. *Kušnirik*, *Kuzmenko*), polských (např. *Kurasiewicz*, *Kurpanik*), vietnamských (např. *Kieu*, *Kim*), arabských (např. *Khatib*, *Kwaik*), řeckých (např. *Kyriakopoulos*, *Kyrmozoudis*), samozřejmě také slovenských (např. *Kútnik*, *Kolímár*) a mnohých jiných. Naopak čeští občané odcházeli a odcházejí do zahraničí, kde si svá příjmení nezřídka mění či přizpůsobují (srov. též Knappová, 2002, s. 198).

Radikální proměnu našeho onymického systému měly na svědomí i události druhé světové války, kdy zmizela některá příjmení židovských obyvatel, kteří utekli z vlasti před pronásledováním nebo kteří se stali obětmi holocaustu, jak na to upozornil již J. Beneš: „Myslím, že v posledních letech vyhytno mnoho českých židovských jmen, na př. Vohryzek, Penízek, Samek, Kodíček a p. Je škoda, že se příbuzní těchto rodů při výměně jmen nerozhodují pro tato pěkná příjmení.“ (Beneš, 1946, s. 128) V BR a LR byli Židé uváděni zvlášť s poznámkou, že se jedná o Židy, protože se jich týkaly jiné sazby daní (detailně viz Matušiková, 2002), jen díky tomu jsme schopni je identifikovat, protože jejich příjmení se vesměs nelišila od pojmenování většinové populace. Zachycená historická příjmení byla česká

¹⁴ Pokud se rodině nenarodí mužský potomek – dědic příjmení, rod tak vymře tzv. „po meči“ a příjmení s ním.

(např. *Kafka/Kavka* /BR/, *Koktavý* /LR/, *Kožíšek* /LR/, *Krejčí* /LR/) i německá (např. *Kirschner* /LR/, *Klein* /LR/, *Kramer* /LR/), často byla odvozena z místních jmen (např. *Kolinský* /BR i LR/, *Koritschaner/Korytschaner* /LR/). Překvapivě příjmení považované za typicky židovské a mezi židovským obyvatelstvem tradičně nejrozšířenější, tj. *Kohn*, se v LR neobjevuje vůbec, v BR jej pak nosí jediný muž, který je označen jako sedlák a chybí u něj poznámka, že by byl židovského vyznání. Ani varianta *Kohen* se v LR, ani BR nevyskytuje. Židovská příjímá však byla do vydání patentu Josefa II. z roku 1787 (s platností od 1. ledna 1788) velmi neustálená (detailně viz Žáček, 1936). Na přelomu 19. a 20. století se Židé dávali hojně přejmenovávat. Další vlna změn jmen pak nastala před druhou světovou válkou i těsně po ní (viz Matúšová, 2015, s. 39–57). Celá řada příjmí Židů doložených v BR a LR, která dnes již podle ČP nikdo nepoužívá, tak možná zanikla přirozeně již před válkou – soudíme tak alespoň z toho, že v databázi českých obětí holocaustu nenacházíme žádné jejich nositele: LR: *Kalmů, Kaplmacher, Kersch, Khneid, Knendl, Kogietainer, Kojeteiner* (v ČP ale máme *Kojetinský*), *Kokerl, Kokrle, Kokše, Köll, Kopperle, Koritschaner* (v ČP je *Koritšanský*), *Korytschaner, Kosanek, Kosserle, Kostl, Koživanus, Kramiš, Kráva, Kravička, Krembsierer, Krossl, Krumau, Krummauer, Krumper, Kühnman, Kuhschwantz, Kyberle*; BR: *Koršovský*. Z databáze obětí též vyplývá, že za války byli povražděni čeští Židé s příjmeními *Kan, Krakau, Kremsier* či *Kupler* (holocaust.cz), která byla doložena již v LR, ale v současnosti je u nás podle ČP nikdo nenosí. Tato příjmení byla buď vyhlazena se všemi svými nositeli, nebo si je přeživší nechali později změnit, možné je i to, že se po válce zpět domů nevrátili. Další dvě příjímá, která v LR označovala Židy, u nás vymřela se svým posledním nositelem v roce 2011 (*Kunin* a *Kyva*).

Spolu s odsunutými Němci zmizela po válce i jejich příjmení. Mnoho českých obyvatel s německým příjmením se také raději nechalo přejmenovat (srov. Knapková, 2002, s. 188; detailně viz Matúšová, 2015, s. 45–57; Matúšová, 2017).

Porovnáme-li BR, LR a současný stav, zjistíme, že nám zmizela i česká příjmení jako např. *Karbaník, Kat, Kazhuba, Kaziflek, Kecal, Klaněl, Klapáček* a další.

U některých příjmení jsme dokonce schopni určit přesnou dobu jejich zániku. Ministerstvo vnitra totiž svůj přehled ČP publikovalo pravidelně od roku 2010, srovnáním, které umožňuje např. web kdejsme.cz, tak můžeme zjistit, že např. příjmení *Kabas*, které uvádí BR, se u nás vyskytovalo naposledy v roce 2011, v přechýlené formě *Kabasová* ještě v roce 2015, ale dnes již jej nikdo nenosí. Obdobně máme např. v roce 2011 poslední výskyt příjmení *Kaber, Kačinec* (dnes žijí jen 2 nositelé podoby *Kačinec*), *Kabertová, Kandala, Kalupa* atd. Vidíme i to, jak mizí jednotlivé varianty, např. v BR byl doložen *Kirchmajer*, toto příjmení se již v tomto tvaru nevyskytuje, v roce 2011 zmizela podoba *Kirchmayer* a dosud žije jediná osoba s formou *Kirchmeier*; obdobně v BR doložené příjmení *Kappeler* zaniklo v roce 2010, v současnosti u nás žije jediný *Kappeller*.

6. Závěr

Úvahy nad zánikem příjmení nás nutně přivádějí k další otázce, totiž kolik vlastně je českých příjmení. Dříve se předpokládalo, že jich bude kolem 40 000, pozdější odhady mluvily o 65 000 (Moldanová, 2010, s. 6). V soupise ČP je 285 605 položek, ovšem jak již bylo řečeno, přechýlené a nepřechýlené podoby jsou tu uváděny zvlášť a seznam obsahuje i jména cizinců zde žijících. Což vyvolává další nezbytnou otázku do diskuse – co je to české příjmení? Máme příjmení pojímat:

- a) čistě jazykově – pokud bychom ale chápali jako česká příjmení opravdu jen ta, která mají svůj původ v českém jazyce, museli bychom vyloučit četná německá příjmení, která čeští obyvatelé po staletí používají, původ některých příjmení je navíc zastřený a nejasný;
- b) národnostně – informace o národnosti či státní příslušnosti nositelů příjmení jsou však velice citlivé a nejsou zveřejňovány, takže podle tohoto kritéria nelze provést selekci. To, že některá příjmení v tomto příspěvku označujeme jako pojmenování cizinců, jsou naše domněnky vycházející z formy příjmení, nikoli ze znalosti původu jeho nositele, navíc je z ČP zřejmé, že někteří nositelé těchto cizích příjmení se narodili v ČR (např. černohorské příjmení *Kalezić*, které nosí v domovině 1 255 osob, má muž narozený u nás v roce 1994; bulharské *Kamburov* má v Bulharsku 1 675 nositelů a jednoho nositele narozeného v ČR v roce 1991);
- c) teritoriálně – jako česká by byla označena všechna příjmení, která se aktuálně používají na našem území bez ohledu na to, kdo je nosí.

Provedli jsme pouze sondu do příjmení od jednoho písmene abecedy. Bylo by třeba prozkoumat i ostatní, aby se výše uvedené potvrdilo na rozsáhlejším korpusu. Bude také nutné tento výzkum za několik let zopakovat (budou-li k dispozici potřebná aktuální data), abychom mohli porovnat vývoj a změny, k nimž, jak předpokládáme, v onymickém systému dojde.

Příspěvek byl financován výzkumným záměrem Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO 68378092.

LITERATURA

- AUTOR NEUVEDEN: Európe vládne Kováč. Pozrite si najpoužívanejšie priezviská (mapa) [online]. *HNonline.sk*, 24. 9. 2015. <<https://style.hnonline.sk/cestovanie/542965-europe-vladne-kovac-pozrite-si-najpouzivanejsie-priezviska-mapa>> cit. 2019-01-10.
- AUTOR NEUVEDEN: Map of the most common surnames in Europe [online]. *www.reddit.com*, 30. 3. 2013. <https://www.reddit.com/r/europe/comments/1bapcc/map_of_the_most_common_surnames_in_europe/> cit. 2019-01-10.

- AUTOR NEUVEDEN: Procesy větvení [online]. *Matematická biologie: e-learningová učebnice*. <<http://portal.matematickabiologie.cz/index.php?pg=analiza-a-modelovani-dynamicky-biologicky-dat-vybrane-kapitoly-z-matematickeho-modelovani-procesy-vetveni>> cit. 2019-01-10.
- BENEŠ, J. (1944): O našich příjmeních. *Naše řeč*, 28, 7, s. 141–148.
- BENEŠ, J. (1946): Jaké české příjmení si vybrati? *Naše řeč*, 30, 6–7, s. 121–128.
- BENEŠ, J. (1965): Česká příjmení v německém prostředí. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 6, 1, s. 111.
- ČERVENÝ, V. (2001): Berní rula z roku 1654 a genealogie. *Acta onomastica*, 41–42, s. 18–28.
- ČJA: BALHAR, J. – JANČÁK, P. a kol. (1992): *Český jazykový atlas 1*. Praha: Academia.
- e-onomastics.blogspot.com [online]. <<https://e-onomastics.blogspot.com/2020/06/frequency-of-family-names-with-meaning.html>> cit. 2020-06-17.
- FB: Namenkundliches Zentrum der Universität Leipzig [online]. <<https://www.facebook.com/233141903391433/photos/a.241184295920527/3089691427736452/>> cit. 2020-05-07.
- KNAPPOVÁ, M. (1985): Příjmení Kovář ve světě. *Onomastický zpravodaj*, 26, 1–2–3, s. 261.
- KAČEROVÁ, E. (2005): Křestní jména v roce 1651 [online]. *Demografie*, 13, 6, 2005. <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artID=87> cit. 2020-05-20.
- KAČEROVÁ, E. (2010): Křestní jména v roce 1651 v Chrudimském kraji [online]. *Demografie*, 16, 12, 2010. <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artID=735> cit. 2020-05-20.
- KAČEROVÁ, E. (2013): Křestní jména v Čáslavském kraji v roce 1651 [online]. *Demografie*, 11, 11, 2013. <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artID=890> cit. 2020-05-20.
- KNAPPOVÁ, M. (2002): *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT.
- MATĚNOVÁ, H. (2003): *Vlastní jména majitelů gruntů v pozemkové knize obce Pavlov na panství telečském (od 80. let 16. století do druhé poloviny 19. století)*. Diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- MATUŠÍKOVÁ, L. (2002): Juden im ersten böhmischen Kataster 1654. *Judaica Bohemiae*, 37, s. 5–91.
- MATUŠOVÁ, J. (2015): *Německá vlastní jména v češtině*. Praha: NLN.
- MATUŠOVÁ, J. (2017): Ještě ke změnám vlastních jmen německého původu po roce 1945. *Acta onomastica*, 58, s. 92–99.
- MOLDANOVÁ, D. (2010): *Naše příjmení*. Praha: Agentura Pankrác.
- NOVOTNÝ, J. – CHESHIRE, J. A. (2012): The Surname Space of the Czech Republic: Examining Population Structure by Network Analysis of Spatial Co-Occurrence of Surnames. *PLoS ONE*, 7, 10, s. 1–12, doi: 10.1371/journal.pone.0048568.
- PLESKALOVÁ, J. (2011): *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2010*. Brno: Host – Masarykova univerzita.
- RAK, R. – MATYÁŠ, V. – ŘÍHA, Z. A KOLEKTIV (2008): *Biometrie a identita člověka: ve forenzních a komerčních aplikacích*. Praha: Grada Publishing.
- ŠÍSTEK, P. (2014): *Zpracování současných a historických dat příjmení na území Čech v GIS*. Bakalářská práce. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.
- ZLATKOVSKÝ, M.: V Česku je skoro 300 tisíc příjmení, každé třetí má jen jednoho držitele.

Podívejte se, jak je na tom to vaše [online]. *iRozhlas.cz*, 22. 6. 2018. <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/jmena-ceska-nejcasteji-prijmeni-novak-svoboda_1806220630_zlo> cit. 2019-01-10.

ŽÁČEK, V. (1936): Studie k vývoji židovských jmen v nové době. *Ročenka Společnosti pro dějiny židů v Československé republice VIII*, s. 275–349.

PRAMENY

BR: ČERVENÝ, V. – ČERVENÁ, J. (2003): *Berní rula, Generální rejstřík ke všem svazkům (vydaným i dosud nevydaným) berní ruly z roku 1654 doplněný (tam, kde se nedochovaly) o soupis poddaných z roku 1651, I., A–L*. Praha: Libri.

ČP: MINISTERSTVO VNITRA (2017): *Četnost příjmení* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. <<https://www.mvcr.cz/clanek/cetnost-jmen-a-prijmeni.aspx>>

LR: KOTAČKA, M. – PETERKA, J. – SPERÁT, I. (2015): *Generální rejstřík k lánové vizitaci doplněný o soupis obyvatel královských měst*. Brno: Nakladatelství Ivo Sperát.

INTERNETOVÉ DATABÁZE

Genealogie CZ + SK: <https://www.facebook.com/groups/genealogieczsk>

www.forebears.it

www.holocaust.cz

www.kdejsme.cz

www.prijmeni.cz

Žaneta Dvořáková

z.dvorakova@ujc.cas.cz

odd. onomastiky ÚJČ AV ČR, v. v. i.

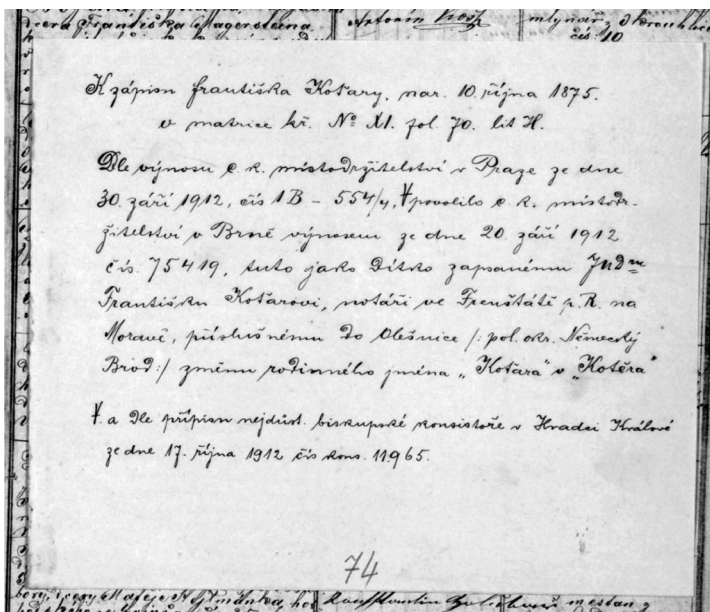
Valentinská 1

116 46 Praha 1

Příloha 1: Příklady oficiálních úředních změn příjmení ve 20. století

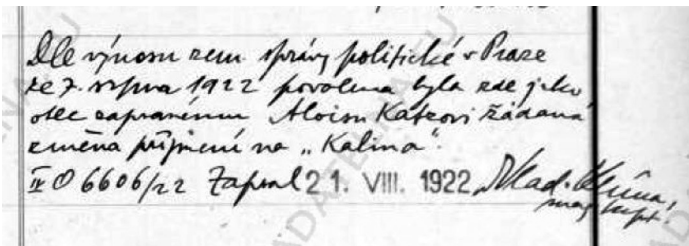
Kot'ara > Kotěra (1912)

Přípis v matrice narozených (SOA Zámorsk, farnost Krásná Hora, obec Okrouhlice, matrika narozených 1835–1882, sign. 2824, ukn 4565, s. 73, sken CZEC0004D_Matriky-Church-books-Havlíčkův-Brod-2824-1835-1882_00077)

Katz > Kalina (1922)

Přípis v matrice narozených (SOA Praha, obec Praha, židovská matrika narozených – chlapci 1910, inv. č. 2577, s. 3, [online] <<http://www.badatelna.eu/fond/1073/reprodukce/?zaznamId=3370&reproId=153156>>)

Kühr > Kýr (1947)

Nářízení Zemského národního výboru v Brně, výřez (*Genealogie CZ + SK*)

Zemský národní výbor
v Brně

Dne 29.července 1947.

Čís. jedn. 30.478/47-V/30.

Opis.

Věc: **Kühr Karel, změna jména na Kýr, záznam v mtrice.**

Kapitulní konsistoři

v Olomouci.

Zemský národní výbor v Brně nařizuje, aby bylo:

- a) v rodné a křestní — ~~knize~~ **knize farního úřadu**
ve Stražisku, svazek **II**, strana **33**, ročník **1913**
při zápisu narození a křtu — ~~knize~~ **Knize Karla Kühra**
narozené ~~ho~~ **ho** dne **24.10.1913**
v **Růžově**
- b) v rodné a křestní — oddací knize **farního úřadu**
v e Stražisku, svazek **III**, strana **15**, ročník **1942**
při zápisu ~~o~~ **sňatku Karla Kühra s Františkou Šnoblovou**
~~o~~ **o** oddaných dne **13.12.1942**
v e Stražisku
- i) v rodné a křestní — oddací knize

Kunda > Hájek (1952)

Přípis v matrice narozených (*Moravský zemský archiv, obec Kladky, matrika narozených 1881–1900, sign. 8998, s. 98, [online] <<http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/5700/?strana=118>>*)

